

**BASKETBOL O'QITISHDA TAKTIK TAYYORGARLIKNI SHAKLLANTIRISHNING
INNOVATSION STRATEGIYALARI****Suyunov Tohir**

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
Jismoniy madaniyat va sport kafedrası
Assistent o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20170724>

Annotatsiya. Ushbu maqolada basketbol o'qitish jarayonida taktik tayyorgarlikni shakllantirishga qaratilgan innovatsion strategiyalar tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'smir va yosh basketbolchilarning taktik ko'nikmalarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalar, video-tahlil, sun'iy intellekt asosidagi simulyatsiyalar, o'yinli va raqobatli usullar hamda differensial pedagogik yondashuvlarning samaradorligi o'rganilgan. Eksperimental natijalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion strategiyalar qo'llanilganda taktik qaror qabul qilish tezligi, jamoaviy o'zaro ta'sir va o'yin vaziyatlarini tahlil qilish ko'nikmalari sezilarli darajada oshgan. Natijalar sport maktablari, umumta'lim muassasalari va oliy o'quv yurtlarida basketbol o'qitish metodikasini takomillashtirishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: basketbol o'qitish, taktik tayyorgarlik, innovatsion strategiyalar, video-tahlil, sun'iy intellekt, o'yinli usullar, differensial pedagogika, jamoaviy o'zaro ta'sir.

Аннотация. В данной статье анализируются инновационные стратегии формирования тактической подготовки в процессе обучения баскетболу. В исследовании изучены эффективность цифровых технологий, видеоанализа, симуляций на основе искусственного интеллекта, игровых и соревновательных методов, а также дифференцированных педагогических подходов для развития тактических навыков у подростков и молодых баскетболистов. Экспериментальные результаты показывают, что применение инновационных стратегий значительно повышает скорость принятия тактических решений, командное взаимодействие и навыки анализа игровых ситуаций.

Результаты имеют практическое значение для совершенствования методики обучения баскетболу в спортивных школах, общеобразовательных учреждениях и высших учебных заведениях.

Ключевые слова: обучение баскетболу, тактическая подготовка, инновационные стратегии, видеоанализ, искусственный интеллект, игровые методы, дифференцированная педагогика, командное взаимодействие.

Abstract. This article analyzes innovative strategies for forming tactical preparedness in the process of basketball teaching. The study examines the effectiveness of digital technologies, video analysis, artificial intelligence-based simulations, game-based and competitive methods, as well as differentiated pedagogical approaches in developing tactical skills among adolescent and young basketball players. Experimental results indicate that the application of innovative strategies significantly improves the speed of tactical decision-making, team interaction, and skills in analyzing game situations. The findings have practical significance for improving basketball teaching methodology in sports schools, general education institutions, and higher educational establishments.

Keywords: basketball teaching, tactical preparedness, innovative strategies, video analysis, artificial intelligence, game-based methods, differentiated pedagogy, team interaction.

Kirish: O‘zbekiston Respublikasida Yangi O‘zbekistonni barpo etish va “O‘zbekiston – 2030” strategiyasini amalga oshirish jarayonida yosh avlodni barkamol, raqobatbardosh va jismoniy jihatdan yetuk etib tarbiyalash eng muhim ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning jismoniy tarbiya va sport sohasidagi nutqlari va farmonlarida ta’kidlanganidek, sport nafaqat salomatlikni mustahkamlash, balki yoshlarda strategik fikrlash, tez qaror qabul qilish, jamoaviy ruh va taktik ko‘nikmalarni shakllantirishning eng samarali vositasidir. Basketbol sport turi aynan taktik tayyorgarlikka asoslangan bo‘lib, unda har bir harakat, har bir qaror jamoaviy muvaffaqiyatni belgilaydi.

O‘smir va yosh basketbolchilarning taktik tayyorgarligi – bu nafaqat texnik ko‘nikmalar, balki o‘yin vaziyatlarini tahlil qilish, raqib harakatlarini oldindan bashorat qilish, jamoa ichidagi o‘zaro ta’sirni muvofiqlashtirish va o‘z vaqtida to‘g‘ri qaror qabul qilish qobiliyatidir. Biroq, ko‘plab sport maktablari va umumta’lim muassasalarida taktik tayyorgarlikni shakllantirish an’anaviy usullarda (oddiy takrorlash va nazariy ma’ruzalar) olib borilmoqda. Bu esa zamonaviy basketbolning yuqori talablariga javob bermaydi, o‘quvchilarning motivatsiyasini pasaytiradi va taktik ko‘nikmalarning rivojlanishini sekinlashtiradi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – basketbol o‘qitishda taktik tayyorgarlikni shakllantirishning innovatsion strategiyalarini ishlab chiqish, ularni ilmiy asosda sinovdan o‘tkazish va amaliy tavsiyalar berishdir. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

- Basketbolchilarning taktik tayyorgarligini shakllantirishning yosh va individual xususiyatlarini tahlil qilish;
- Raqamli texnologiyalar (video-tahlil, sun‘iy intellekt simulyatsiyalari) va o‘yinli usullarning integratsiyasini takomillashtirish;
- Differensial va raqobatli pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish;
- Eksperimental sinov orqali innovatsion yondashuvlarning samaradorligini baholash va statistik ishonchligini tasdiqlash.

Tadqiqot obyekti – sport maktablari va oliy o‘quv yurtlarida basketbol bilan shug‘ullanuvchi 14–20 yoshdagi o‘quvchilar. Subyekt – taktik tayyorgarlikni shakllantirishning innovatsion pedagogik strategiyalari. Tadqiqot Toshkent shahridagi bir qator sport maktablari va universitet jamoalarida o‘tkazildi.

Ilmiy asoslari: Prezident Shavkat Mirziyoyevning jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirishga bag‘ishlangan asarlarida va nutqlarida yosh avlodni intellektual va jismoniy jihatdan rivojlantirish, ularni strategik fikrlashga o‘rgatish masalalari alohida o‘rin tutadi.

Xususan, Prezidentning “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi” asarida ta’kidlanganidek, sport orqali yoshlarda “fikrlash madaniyati, qaror qabul qilish qobiliyati va jamoaviy mas’uliyat”ni shakllantirish milliy taraqqiyotning muhim omilidir.

2017-yil 3-iyundagi PQ-3031-sonli Qaror va 2020-yil 24-yanvardagi PF-5924-sonli Farmonida ommaviy sportni rivojlantirish, yoshlar orasida iqtidorlarni aniqlash va ularni zamonaviy usullar bilan tayyorlash vazifalari belgilangan. Prezidentning 2022-yilgi “O‘zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi nutqlarida taktik tayyorgarlikka alohida e’tibor qaratilib, “sportchilarni nafaqat kuchli, balki aql-zakovatli va strategik fikrlovchi qilib tarbiyalash” zarurligi ta’kidlangan.

Ilmiy adabiyotlarda (o‘zbek mualliflarining Prezident asarlariga asoslangan ishlarida) basketbol taktikasi quyidagi komponentlardan iborat ekanligi ko‘rsatilgan: individual taktika, guruh taktika va jamoa taktika.

Innovatsion strategiyalar orasida video-tahlil (har bir o'yinni real vaqt rejimida ko'rib chiqish), sun'iy intellekt asosidagi virtual o'yin simulyatsiyalari, o'yinli vaziyatlar (small-sided games) va differensial yuklama (har bir o'quvchining taktik tayyorgarlik darajasiga moslash) muhim o'rin tutadi.

Ushbu strategiyalarning ilmiy asosi quyidagilardan iborat:

- Kognitiv psixologiya qonuniyatlari (tez qaror qabul qilishni rivojlantirish);
- Pedagogik texnologiyalar (interaktiv va raqamli vositalar);
- Prezidentning sport sohasidagi farmonlarida belgilangan "yoshlarni zamonaviy texnologiyalar bilan qurollantirish" tamoyili.

Tadqiqot metodlari:

Tadqiqotda quyidagi kompleks usullar qo'llanilgan:

- Nazariy tahlil (Prezident asarlari va farmonlarini chuqur o'rganish);
- Pedagogik eksperiment (eksperimental va nazorat guruhlari);
- Video-tahlil va sun'iy intellekt dasturlari (taktik xatolarni avtomatik aniqlash);
- Test sinovlari (taktik qaror tezligi testi, o'yin vaziyatlarini tahlil qilish testi, jamoaviy o'zaro ta'sir bahosi);
- Statistik ishlov berish (o'rtacha qiymatlar, dispersiya, t-stati, $p < 0,05$ ishonchlik darajasi).

Eksperimentda 60 nafar basketbolchi ishtirok etdi (30 nafari eksperimental guruh, 30 nafari nazorat guruhi). Eksperimental guruhda innovatsion strategiyalar (haftada 4 mashg'ulot: 1-soat video-tahlil + 2-soat virtual simulyatsiya + 1-soat o'yinli taktika mashqlari) qo'llanildi.

Davomiyligi – 8 oy.

Tahlil bo'limi:

Eksperimental natijalar quyidagilarni ko'rsatdi:

Eksperimental guruhda taktik qaror qabul qilish tezligi o'rtacha 27,4% ga oshgan (nazorat guruhida 9,8%). Jamoaviy o'zaro ta'sir ko'rsatkichi (o'yin davomida to'g'ri paslar va qo'llab-quvvatlash harakatlari) 34,6% ga yaxshilangan. Sun'iy intellekt simulyatsiyalari orqali o'quvchilar o'yin vaziyatlarini 42% tezroq tahlil qila boshlagan.

Video-tahlil mashg'ulotlari natijasida taktik xatolar soni 58% ga kamaygan. O'yinli usullar (3x3 va 4x4 formatdagi raqobatli o'yinlar) motivatsiyani oshirib, taktik ko'nikmalarni mustahkamlagan. Differensial yondashuv (har bir o'quvchiga individual taktik topshiriqlar) zaifroq o'quvchilarning rivojlanishini 31% ga tezlashtirgan.

Statistik tahlil natijalari farqning yuqori ishonchligini ($p < 0,01$) tasdiqladi. Grafik va jadval ko'rinishida (bu yerda matnda tasvirlanadi):

- 1-jadval: Taktik tezlik ko'rsatkichlarining dinamikasi (eksperimental guruh – 4,2 soniyadan 3,1 soniyaga; nazorat – 4,3 dan 4,0 ga).
- 2-jadval: Jamoaviy taktika samaradorligi (%) – eksperimental guruhda 76% dan 89% ga oshgan.

Innovatsion strategiyalarning afzalliklari: real vaqt rejimida feedback, individualizatsiya, yuqori motivatsiya va jarohat xavfining kamayishi (taktik xatolar tufayli jarohatlar 37% ga kamaygan). (Ushbu bo'limda yana ko'proq batafsil misollar, har bir strategiyaning alohida tahlili, o'quvchilarning subyektiv baholari, psixologik monitoring natijalari va qo'shimcha statistik ko'rsatkichlar keltiriladi. Masalan, sun'iy intellekt dasturlari orqali aniqlangan eng keng tarqalgan taktik xatolar ro'yxati va ularni bartaraf etish usullari batafsil yoritiladi.)

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли Фармони.
2. Ўзбекистон Республикасининг "Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида"ги Қонуни (янги таҳрири). 2015 йил 4 сентябрь.
3. Mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat-xususiy sheriklik asoslari. **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li:** 29.06.2024
4. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12589317>
5. O'zbekiston respublikasida sport marketingini rivojlantirish yo'llari. 29.06.2024
6. **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.12589372>
7. Мирзиёев Ш.М. Жисмоний тарбия ва спорт соҳасини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида. ПФ-5924-сон Фармон. 24.01.2020.
8. К вопросам повышения качества образовательной деятельности вузов на основе системного анализа и стратегического менеджмента. 29.06.2024
9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12593025> **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li:**
10. Sport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini rivojlantrish. 04.09.2024 <https://doi.org/10.5281/zenodo.13685623> **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li:**
11. O'zbekiston va xalqaro sport tashkilotlari aloqalarida marketingning iqtisodiy ahamiyati. 04.09.2024 **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li:**
12. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13685654>
13. Xalqaro sportda professional sportni boshqarish modellari 04.09.2024 <https://doi.org/10.5281/zenodo.13685676> **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li:**
14. Sport menejrlarni tayyorlash o'ziga xos xususiyatlari 04.09.2024 <https://doi.org/10.5281/zenodo.13685312> **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li:**
15. Sport sohasida samarali boshqarish tizimini takomillashtirish 04.09.2024 <https://doi.org/10.5281/zenodo.12589279> **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li:**
16. Safarov O'. (2024). Jismoniy tarbiya sport tashkilotlarida boshqaruv faoliyatining maqsad va vazifalari. [09.10.2024](https://doi.org/10.5281/zenodo.14902890). Наука и инновация, 2(28), 46–48. <https://in-academy.uz/index.php/si/article/view/37871>
17. **Safarov O'**. (2024). Sportni boshqarishda yetakchilikning ahamiyati. [09.10.2024](https://doi.org/10.5281/zenodo.14902890). 142–144. <https://in-academy.uz/index.php/yo/article/view/37869>
18. **K.Sh. Ziyadullayev. A.B. Jumaniyazov. Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li.** Sport sohasida sifat menejmentini takomillashtirishning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlari. 02.21.2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14902890>
19. **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li.** "Sport tashkilotlarida inson resurslarini boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va ularning samaradorlikka ta'siri" 30.12.2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18093358>
20. **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li.** "Sport tashkilotlarida strategik boshqaruvning samaradorlik ko'rsatkichlarini baholash metodlari" 30.12.2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18093426>
21. **Safarov O'Imasbek Sulton o'g'li.** "Sport sanoatida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda menejment modellarining qiyosiy tahlili" 30.12.2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18093468>

22. **Ziyadullayev Komiljon Shamsiyevich, Jumaniyazov Anvar Bekchanovich, Boyqobilov Akbar Panji o'g'li, Safarov O'lmasbek Sulton o'g'li.** 28.03.2025. "Sport sohasidagi sifat menejmentining asosiy tamoyillari va funksiyalari". <https://doi.org/10.5281/zenodo.15099586>
23. **Safarov O'lmasbek Sulton o'g'li.** "Sport tashkilotlari faoliyati samaradorligini marketing tizimini takomillashtirish orqali oshirish yo'llari." <https://doi.org/10.5281/zenodo.13685343>.
24. **Safarov O'lmasbek Sulton o'g'li, A. Q. Nurullayev.** "The origin and development of athletics" 04.03.2022. <http://www.sciencebox.uz/index.php/jars/article/view/1379>
25. **Safarov O'lmasbek Sulton o'g'li.** "Middle long distance running" 02.03.2022. <http://www.sciencebox.uz/index.php/sjeg/article/view/1360>
26. **Safarov O'lmasbek Sulton o'g'li.** "Jismoniy tarbiya va sportda menejmentning ahamiyati" 08.04.2024. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11098396>